

Bethlen Miklós *Corona muralisa* magyarul

Rövidke előadásom az irodalomtörténetben oly szokásos „a pótlás kiegészítése” műfajba tartozik. Jankovics József 1989-ben közölte a Bethlen kancellár tollából származó, cím szerint addig is ismert aggratulatriát,¹ kiegészítésül most a *Corona* egykorú magyar fordítását szeretném bemutatni.

Ismeretes, hogy az üdvözlő irat 1702 novemberében Bécsben megjelent nyomtatásban, majd a következő évben a kolozsvári református nyomda újra kiadta.² Mind az erdélyi megjelentetés, mind az egykorú magyar fordítás arra utal, hogy Bethlen Miklós a József trónörökös, jövőendő magyar királyt és erdélyi fejedelmet üdvözlő iratot Erdélyben is szélesebb körben ismertté kívánta tenni, a latinban járatos és a latinul nem értő olvasókat egyaránt megcélozva.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kolozsvári levéltárában, Szabó Samu kolozsvári kollégiumi tanár gyűjteményében, a Bethlen Miklós levelei dobozban maradt fenn a kettőbe hajtott ív négy oldalára írt magyar szöveg.³ Írójára vagy másolójára semmi adat nem utal, s mivel keltezetlen, egykorú voltára is csak az írásképből következtethetünk. Fordítója hasonlóképpen ismeretlen. A fordítás a bécsi kiadás nyomán született, a magyar szöveg is feltünteti a császárváros egyetemi nyomdászának nevét, a kolozsvári kiadást viszont nem említi.

A latin és a magyar szöveg néhány eltérése arra utal, hogy a fordító tudatosan célozhatta meg az erdélyi olvasóknak a latin nyelvben és a római történelemben egyaránt járatlan rétegét. A címzésben a *Hungariaeque regis* helyett az *Erdély országa királyának* olvasható, talán ez is a kisebbik magyar haza közönségének szól. Julius Caesar szállóigévé vált *veni, vidi, vici* mondását a fordító hosszabb összetett mondatná bővítette ki: *Eljöttem, csak alig láthattam ellenségemet, mégis imé meggyőztem*. Az eredetiben olvasható forrásjelzést (Plutarch. in Jul. Caes.) elhagyta, ugyanakkor a bibliából származó idézetek lókusait nagyobb részt feltüntette. Úgy tűnik, a Szentírást forgató, de Plutarkhoszt nem ismerő olvasóközönségre számított. Hasonlóképpen oldotta fel *Libitina* istennő nevét: *Halotti temetésnek Isten asszonya*, akinek Isten megparancsolta: *ezen az napon semmi szomorúsága ne legyen, sőt örvendezzen*. (A latin szövegben csak Bécs mentesült a gyásztól e napon.) József öccsének, Károlynak jövőendő birodalma körülhatárolása is bővebb, magyarázóbb a fordításban, sőt a Tagus/Tajo folyóhoz a *melyben arany is terem* ismeretterjesztő kiegészítést is hozzáfűzi zárójelben. S ha már az eltéréseknél tartunk, megemlítendő, hogy Károly uralkodási helyeként emlegetett *Hispania* helyett tévedésből *Olosz országh* olvasható a fordításban. Talán véletlenül maradt ki az első bekezdésben a *sacri Diplomatis oliva* fordításakor az *olajág*, és maradt csak a *szentséges diplomái*, így viszont a magyar szöveg nem adja vissza a latin elegáns szófordulatát.

A *Corona* magyar fordítása mellett egy cédula található, az apró betűs, nehezen olvasható kézírás valószínűleg a gyűjtő Szabó Samu: „Bethlen Miklós e művének bécsi kiadása ismeretlen. 1703-ban azonban újra... R...., s ennek egyetlen ...kozó ... ismertette az RMK II. 2153 és Illéssy János a KvSzemle 1899. évi 414. l.”

A szöveg átírásában Jankovics József elveit alkalmaztam.⁴

¹ Jankovics József: Két Bethlen Miklós-dokumentum. ItK 1989. 4. sz. 439–43.

² Uo. 439; RMK II. 2153. Illéssy János tisztázta, hogy a Szabó Károly által leírt, Székelykeresztúron őrzött kolozsvári kiadású példány nem csonka, a nyomtatvány összesen négy oldalra terjed (Könyvészeti helyreigazítás. Magyar Könyvszemle 1899. 414.)

³ Jelenleg a Román Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága kezelésében, Szabó Samu fond, Bethlen Miklós levelei, 1. pallium 74–75.

⁴ Bethlen Miklós levelei. Sajtó alá rendezte Jankovics József. Budapest 1987. Akadémiai. (RMPE 6/1–2.) 10–11.

Corona muralis

A Felséges és Hatalmas és győzhetetlen⁵ Romai, Nemeth, és Erdély országa Királyának, első Josephusnak dicsősséges, és minden ellenségein győzedelmeskedő Fejének, az Erdély Országi Regium Guberniumtól és az egész Erdély Orszagától, Groff Erdélyi Fő Cancellarius Bethleni Bethlen Miklos által alázatosan adattatott erőss és allondo Coronaja. Anno 1702. die 26 novembris. Nyomtatott Bécsben Schlegel György, az Universitas Typographussa által.

Dicsősségesen győzedelmeskedő Felséges Király!

Mivelhogy teczet Istennek eő Felségének, hogy Felséged az Attyának győzedelmének borostyán koszorujával és Szentséges Diplomaival környül vött s meg erőssített Erdély orszagot birja, és hogy mint régen Joseph, az ő Attyától minden Attyafiai felet való részt volt [! *vett* helyett] abból az orszagból, mellyet az eő Attya az Emoreusoktól fegyverrel és verrel nyert volt. Azert az mi kötelességünk azt tartya, hogy mi Felségednek (az ki mostan leg első hadakozasabol győzedelemmel jöt meg) alázatosan örvendezzünk. Az mellyet midön én, Felséged méltatlan szolgálja és az Felséged dicsősségéhez képest semmi, cselekedni akarok, igen kegyelmes de rövid hallgato füleit alazotoson <kérem> várom.

Felséges Király csudalkozunk Istennek ezen az titkan, mellyből boldog szerenczét is jövendölünk Istennek *Szent* nevében Felségednek. Hogy Felséged minden Istent igazán tisztelő keresztény királyok között első légyen Joseph nevü Király, és ez világi hires neves, dicsősséges Josephnek között negyedik.

Joseph amaz nagy, és *Szent* Patriarchának első fia volt, Terem. 37. rész. így Felségedis amaz nagy es *Szent* Monarchának fia.

Joseph el adattatott volt az ő bátyaitól, avagy Felségedetis (a mennyiben ő rajtuk allott) nem el attaké az Bavarusok.

Joseph Egyiptiai Fejedelem volt, egy Pogány királynak szolgálja.

Felséged Király és keresztény Felséges császárnak Fia.

Joseph az Egyiptiaiaknak Törvent adott, cselekedgye Isten, hogy az mostani Egyiptust gonoszull biroknak Felséged Törvént szabjon.

Joseph az Egyiptiaiaknak és az Izrael népének kenyeret adott, Isten adgya, hogy az egész keresztény világnak és az meg nyomoradat Erdély Orszaganak Felseged is kenyeret adhasson.

Az masodik Joseph volt az csecsemő Christusnak taplálója; az Harmadik az ő Testének el temetője. Felséged az Christus Testének s mátkájának, az Ecclesianak az Attya után első és Fő tápláló és oltalmazó Dajkája.

Felségednek azért ennyi Josephknél nagyobb Josephnek (amaz regula szerint, az mellyet minékünk előnkben szabot amaz minden Királyok felet való szentséges és hatalmas Király és Istennek kedves embere, hogy tünillik[!] miképpen könyörögjünk az mi Királyunkért az bekességnek, az Hadakozásnak és az ő győzedelmének idejen) Erdély orszaga igen alázatosan egy szájjal lelekkel így enekel.

Az békességben meg koronázásodnak napján ezt mondtuk. Uram az te itiletedet adgyad az Királynak, igazságotnak ad[d] értelmét az Király Fianak. Soltar 72. rész.

Midön Hadakazni készültel, így eneklettünk. Az Úr tégedet meghalgasson az te inségedben, adgyad Uram hogy az te nevedben az mi zászlóinkat emellyük nagy örömben, hogy meg halgasson minket ez az Király midön segítségét kérjük. Solt. 72.

Most már az Felseged győzedelmének napjan így enekelünk. Örvendez Uram az Király az te nagy hatalmadban. Solt. 21. Miis bizony örvendezünk, mert Felséged amaz hires nevezetes Landávat Európának minden erősségét meg vévén, százszor inkább el mondhattya azt, az mit Julius Császár irt vala az Romaiaknak amaz erőtelen Királynak meg futamodásának alkalmatosságával.

*Eljöttem, csak alig lathattam ellenségemet, még is imé meg győztem.*⁶ Ime micsoda nagy az Istennek kegyelme? Micsodas az ő Csuda tetele, mert imé szinten azon az napon, és csak nem azon

⁵ Vízfelt.

⁶ Aláhúzva az eredetiben.

az oran ajandekoztatott meg gazdag ajándekkel az ellenségtől nyert gazdag praedabol az Követ, az mely nap volt Felségednek ebben az várban valo örvendetes bé jövele.

Sőt azis hallatik, hogy mostan *Isten* még az Halotti Temetésnek *Isten* Aszszanyánakis meg parancsolta, hogy ezen az napon semmi szomorúsága ne legyen sőt örvendezzen.

Látjuk azért és nyilván tapasztallyuk, hogy az Felséged személye mellett vadnak *Istennek* oltalmazó, és az *Szent* Angyaloknak őriző kezei, mert ugyanis oltalmazta az te személyedet az te igasságod az Vadasz Francziának törri ellen mint egy pais, és az Attyafíui Arultatásnak dühösségétől; meg oltalmazot az dögtől, meg az Fegyvertől, az melly ala magadat midőn Land [hiány, 6 cm.] batrobban attad, mint sem az te Felséges Atyád és a[lat]ad Lévoidnek *Istenhez* nyujtot buzgo könyörgések kivantak volna. Jobb és bal kezed felől Luzárra Friedlinga, és az Renus mellett ezerek és tiz ezerek el estenek, de még is semmi nyomoruság nem érte az te Felséges Házadat, melynek romlását és veszedelmét mind az te közel mind penig az tavul lévő ellenségid egy szivel munkálodgyak vala.

Az fen meg irt dolgokból annakokáért reménlyük és tiszta szivből is kívánnjuk, hogy az te Felséges Házad ezután is uralkodgyék az Oroszlányon és az Basiliscuson, és lábai alá tapodgya az Sárkánt és az Oroszlán[o]kat.

Ezt is kívánnjuk, hogy Felséged most uralkodik mint Nemeth országnak királlyá az Balticum tengertől fogva az Adriai tengerig, és mint Magyar Királly, az Adriai tengertől fogva az Fekete tengerig. Így kívánnjuk, hogy hamar időn az te kedves Öcsed Carolus által uralkodgyék Felséged az föld kerekésének közepin lévő tengertől fogva az Atlas Hegyenél valo tengerig és az Olosz Országban lévő Padus nevű folyó víztől fogva és Hispaniában lévő Tagus fojó vizétől fogva (melyben aranyis terem) éppen ez világnak vevő járatlan és ismételten határajig. Es hogy az te Felséges Atyád ezt az aldast mondhasa Fianak Carolusnak (mellyet mondott vala Philippus Alexandornak [! zárójel bezáratlan maradt] Nagyob vagy en Fiam mint sem Austria tegedet be foghatna, azért fogjan be tegedet *Istennek Szent* nevében Olosz országh [!].

[hiány 5 cm min]ekutanna *Isten* Felséged sok időkre ki [terje]dendő életével meg fog elegendni, lelkedet idvezitcse, és ezt mondgya Felségednek az a ki felől régen ez mondatott. Szeretted az igasságott, és gyűlölted az hamisságot, annak okáért én *Isten* kentelek meg tegedet vigaságnak olajával, meny bé az te Uradnak *Istenednek* örömének Házába. Amen. Ezzel az tiszta Szivből származot jó kívánságával az Erdelly Országi Regium Gubernium, és az egész országh Felségednek győzedelmes kezeit mi általunk alazatoson csokolyattya.

Így vévék es fogadák az Királyt eő Felségét job kezének meg csokolásával, Groff Bethlen Miklos, Erdellyi Fő Cancellarius, Groff Bethlen Laszlo az Statusok követtye, és Groff Teleki Sándor.